

Història del carilló

Parlar de la història del carilló sense remuntar-nos a l'**evolució de l'ús de les campanes** no seria lògic. Al capdavant, aquest instrument tan magnífic no deixa d'estar format per múltiples campanes i deu la seva especial sonoritat al repic dels seus batalls.

3000 aC – Neolític mitjà, Orient Mitjà – Pèrsia (Iran, est)

Edat del bronze – Aliatge: coure + estany

Cròtals: forma de magrana en bronze amb una boleta al mig

Entre 1520 i 221 aC – la Xina, dinasties Shang i Chou

Campanes en bronze

Per precedir els cants

Amb gran poder màgic

La Xina, conjunt de 65 campanes de Marquis Yi, 433 aC

sense teclat, percutides per 3 o 4 músics directament amb martells

A partir any 1000 aC – Exportació d'Orient a Occident

La invenció de la campana s'exporta des de l'Iran i l'Irak a Síria, Egipte, Grècia i l'Imperi Romà

ROMA – Campanes: *Tintinnabulum*

CAMPANES COM A SENYALS, PERÒ AMB FORTA CONNOTACIÓ MÀGICA

- Obertura de termes o dels jocs a l'amfiteatre
- En les rondes de nit i campanyes militars
- Per advertir d'un perill
- Al coll dels condemnats al portar-los al lloc d'execució
- Al coll dels animals i dels esclaus

313 dC – Edicte de Milà: reconeixement del cristianisme

La utilització de les campanes dins el marc litúrgic comença a expandir-se

Era necessari que les campanes fossin més grans per poder fer arribar el seu so lluny i cridar els fidels als oficis religiosos

Any 400 – Època final de l'Imperi Romà

"Regió del bronze" al sud d'Itàlia: CAMPÀNIA (NOLA)

- Potser per 1a vegada les campanes se suspenen dalt d'una torre
- El bisbe Constantinopel Johannes Chrysostomos adapta les tradicions paganes amb fins religiosos. Les campanes, que tenien "poders màgics", només es poden utilitzar a les esglésies i prenen també caràcter religiós

Any 441 – Europa occidental

També aquí la campana ja és utilitzada amb funcions religioses
- Saint Patrick lluita contra el diable amb una campana

A partir del s. V – Període franc

“Es desenvolupa l’art de fondre les campanes”

Les campanes ja són mencionades com un *signum sonare, movere et pulsare* per al qual s’havien d’utilitzar cordes

Any 530 – Sanctus Benedictus, Abadia de Montecassino

Regla de Sant Benet, subdivideix la jornada en hores d’estudi, de meditació i de pràctica religiosa: *matinen, lauden, primen, tertsen, sexten, nonen, vespers, complete* anunciades amb una campana

- Tanco, monjo de l’Abadia de Saint-Gall, és demanat a Aquisgrà per Carlemany (742-814) per fondre-hi una campana.
- L’abat Angilbert (+814) de Saint-Riquier té la fama d’haver fet instal·lar 15 campanes a les dues torres de la seva església abacial.
- Crònica de Galbert de Bruges sobre l’assassinat de Charles le Bon (1127) i revoltes que seguiren. Episodi dels assetjats atrinxerats (trossos de campanes, cordes, mobles) a la tribuna de la catedral de Saint-Donatien de Bruges.

Any 1095 – Papa Urbanus II

Introducció de l’Àngelus

A partir de l’any 1188 – Belfort Doornik/Beffroi Tournai

1260 – Beijaert versus Beiaard

Cordes per tocar les campanes

Durant tota l’Edat Mitjana

- Utilització de campanes suspeses en un campanar
- Utilització de campanetes en forma de campanòlegs i címbals
 - 1404 – Crònica de Windesheim, Països Baixos – 7 campanetes
 - 1415 – Catedral de Fulda, Alemanya – 350 camp. i més de 7 m. diàmetre

LA MESURA DEL TEMPS

- Evolució del concepte des de Sant Agustí a Einstein
- Regla de Sant Benet = sincronització del temps
 - Durada d’una activitat:
 - Relotges d’aigua (clepsidres)
 - Metxes
 - Espelmes graduades
 - Relotges de sorra
 - Durada d’una activitat + Determinació inici i final de l’activitat
 - Quadrants solars
 - Relotges mecànics

Potser dels rellotges mecànics als carillons?

- Mecanismes de rellotgeria mencionats a
 - Any 1284, catedral d'Exeter, sud-oest d'Anglaterra
 - Any 1286, Saint-Paul, Londres
 - Any 1308, Cambrai, França
 - Mecanismes de rellotgeria connectats a una roda de campanes
 - RITORNELLO (ara pensaríem amb el "Big Ben")
 - Any 1330, mencionat en el cèlebre còdex de Heinrich Suso alis Seuse
 - Any 1351, en rellotges astronòmics: Praga, Múnic i Orvieto
 - Any 1381, en rellotges amb *jacquemarts*: Lovaina, Dijon...
 - Mecanismes de rellotgeria connectats a diverses campanes
 - MELODIES COMPLETES
 - Any 1478, Lovaina, Abadia del Parc
 - EVOLUCIÓ TÈCNICA DELS TAMBORS = EVOLUCIÓ MUSICAL
 - De clavilles fixes a clavilles amovibles
 - De melodies gregorianes (*Ave maris stella* o *Da pacem Domine*)
 - a melodies amb tons i semitons, contrapunts, etc.
 - 1552, Bruges, recull de melodies, Jan Leunis
 - 1648, Brussel·les, recull de melodies, Théodore De Sany
- S. XVIII, ECLOSIÓ, GRANS TAMBORS, DIVERSOS MARTELLS PER CAMPANA

s. XV-XVI: UTILITZACIÓ DE LES CAMPANES

- Com a senyals i com a indicacions sonores del temps amb possibilitats succintes es van expandir per la majoria de països europeus.
- L'evolució fins al carilló, que es desenvolupà encara considerablement, es va dur únicament a terme a les regions que constituïen les anomenades "Disset Províncies".

TRANSICIÓ D'AUTOMÀTIC A ACCIONAMENT MANUAL

- HIPÒTESIS
 - . Algú acciona a mà les palanquetes del joc automàtic?
 - . Algú té la idea de connectar una corda a cada batall per percutir-les a partir d'un mateix punt i amb diferents intensitats?
 - . Algú va voler imitar el so dels címbals sobre les grans campanes de les torres?
 - . O potser el carilló va néixer de la conjunció d'aquestes diferents iniciatives?
- CONJUNTURA
 - . Període dels ducs de Borgonya l'èxit econòmic repercutia sobre la vida cultural
 - . El nou estil musical polifònic es dispersà des de Flandes a totes les corts europees
 - . La pintura va esdevenir l'art de referència i les obres de construcció que envoltaven els ajuntaments, esglésies i *beffrois* bullien d'activitat

TOTA AQUESTA GRAN CONJUNTURA VA PERMETRE L'EXPERIMENTACIÓ EN RELACIÓ AMB EL PATRIMONI CAMPANER?

- D'altra banda, els fonedors de campanes aconseguien afinar les seves campanes cada vegada més, de manera que esdevenia igualment possible d'estendre la tessitura del conjunt.

Any 1510 – OUDENAARDE: 1r CARILLÓ REFERENCIAT

- Arxiu de comptes de la ciutat

Jan Van Spiere va ser pagat el 1510 pel lliurament d'un teclat per a la torre per poder fer sonar manualment el carilló de 9 ca.

ÉS BEN POSSIBLE, PERÒ, QUE ABANS JA N'HAGUessin EXISTIT D'ALTRES

Aquest document del 1510 sembla que és redactat d'una manera "usual"

Altres referències menys clares, per ex.,

1478 - Dunquerque

1482 - Abadia de Sant Miquel d'Anvers

Any 1546/1549 – KORTRIJK: 1r TECLAT COMPLET

- "Un carillonista rebia una retribució per haver-se desplaçat dues vegades per tal de comprovar completament tot el mecanisme: campanes, teclats, pedals i connexions"

- I, al 1602, es menciona Augustin de Saint-Aubert per "haver reparat els pedals... Per tal que un nombre més gran de campanes poguessin ser accionades".

s. XVI – EXPANSIÓ RÀPIDA DEL TECLAT DE CARILLÓ

- 1530 – Jacob de Meyer explicava:

"Els flamencs sobrepassaven tots els altres habitants dels Països Baixos per la riquesa i l'eclosió de les seves esglésies, per les dimensions i la bella sonoritat de les seves campanes, amb les quals ells tocaven amb tanta varietat com si talment es tractés de cítares"

s. XVI – EXPANSIÓ RÀPIDA DEL N. DE CAMPANES

- 1510: 9 campanes diatòniques

- 1540: de 16 a 19 campanes cromàtiques

- 2a meitat del s. XVI: 33 campanes cromàtiques (Anvers i Malines)

DIFERÈNCIA AMB LES CAMPANES D'ESGLÉSIA

CAMPANES MUNICIPALS I RELLOTGES MUSICALS = FUNCIÓ SOCIAL I POLÍTICA

1546 – Bruges, Hubert Noppe és remunerat per

"distreure els seus conciutadans"

1580 – Anvers, a Jacques Rieulin se li demana de no interpretar més

"balades, cançons i poemes picants"

s. XVII - APOGEU DEL CARILLÓ AMB ELS HEMONY

- PREDECESSORS

Fonedors itinerants més remarcables

s. XIV – Germans De Leenknecht, de Harelbeke

s. XVI – Els Chevalier i els Delecourt, de Douai; els Waghevens, de Mechelen

s. XVI i XVII – Els Grognart, de Dinant i els VANDEN GHEYN a partir del s. XVI

s. XVII - APOGEU DEL CARILLÓ AMB ELS HEMONY

- A partir del s. XVII:

ELS GERMANS FRANÇOIS (ca. 1609-1667) I PIETER HEMONY (1619-1680)
treballant estretament amb JONKER JACOB VAN EYCK (ca. 1590-1657)

HEMONY – ELS STRADIVARIUS DE LES CAMPANES

Exemples

Hemony, 1647 Carilló de Deventer

UTRECHT – DOMTOWER Germans Hemony, 1663

1650-1789: EDAT D'OR DEL CARILLÓ

l·lustres successors dels germans Hemony, especialment
ANDREAS JOSEF VANDEN GHEYN (1727-1793)

I un també il·lustre carillonista compositor

MATTHIAS VANDEN GHEYN (1721-1785)

També trobem els “Reculls per a carilló”

de Johannes de Gruyters (1746) i

Bonaventure Dupont (1785)

1789 – REVOLUCIÓ FRANCESA = GRAN DESASTRE

Gran quantitat de campanes foses per a fer canons

s. XX – DUES GUERRES MUNDIALS

També en aquestes guerres, exemples:

. Brussel·les passa de tenir 11 carillons a tenir-ne 1

. A la 2a Guerra Mundial es requisaren

150.000 campanes = 45 milions de kg

s. XX – PERÒ TAMBÉ EL RESSORGIMENT

- Començat ja a finals del s. XIX amb Jef Denyn (1862-1941): cèlebres concerts i concursos

- 1922 – Creació de la Reial Escola de Carilló “Jef Denyn” de Malines, amb la participació de l’Estat, però també de particulars i, sobretot, dels EUA (donacions del famós magnat del petroli John D. Rockefeller Jr.)

- Després, creació de les escoles d’Amersfoort, Douai, Logumkloster i diverses Associacions carillonístiques

- Els Taylor i els Paccard

- 1974 – Creació de la *World Carillon Federation*

s. XX – I GRAN EXPANSIÓ ALS EUA I D’ALTRES

- 1913, William Gorham Rice, símbol de la veu del ciutadà

- John D. Rockefeller Jr., Nova York i Xicago

- Concepte dels “Memorials”

- Emplaçament en campus universitaris

Just abans del **pas del segle XIX al XX**, però, hi va haver un ressorgiment en l'interès per aquest antic instrument, degut en gran part als esforços de Jef Denyn, carillonista a Mechelen, Bèlgica, el qual va millorar les qualitats musicals del seu carilló i va començar a programar una sèrie de concerts setmanals que es van fer famosos més enllà del seu propi país. Aquest fet va arribar a oïdes d'un destacat polític i funcionari nord-americà, William Gorham Rice, que amb el seu empeny i els seus llibres divulgatius va ser capaç de **popularitzar aquest instrument al Vell Món**. Tan és així, que avui en dia Estats Units compta amb més de 180 carillons catalogats com a tals i el seu so es pot escoltar no només en edificis de culte o religiosos, sinó també i sobretot en els campus universitaris i en espais públics com per exemple parcs i jardins. També n'hi ha un gran nombre al Canadà i alguns al Brasil, Mèxic, etc.

A Europa, la tradició ha continuat mantenint-se sobretot en la part nord del continent, on el carilló va néixer i es va desenvolupar com a instrument. Prova d'això és el fet que als **Països Baixos** és el lloc on més carillons hi ha per quilòmetre quadrat, amb vora 200, seguit de **Bèlgica** amb gairebé la meitat i de **França i d'Alemanya** que ronden la cinquantena. Lluny queden els quatre d'**Espanya** que consten en el llistat de la World Carillon Federation (tot i que el carilló de la Diputació de Saragossa està pendent d'incloure's, així com també l'històric de l'Església de San Pablo a Còrdova): el del Real Monasterio de San Lorenzo de El Escorial (Madrid), el de la Basílica de Sant Pasqual de Vila-real, el carilló mòbil català-flamenc "Bronzen Piano" i el Carilló del Palau de la Generalitat de Catalunya (Barcelona). Entre aquests, l'únic en tot l'Estat que presenta una temporada estable de concerts, un festival internacional anual, audicions diàries i suport protocol·lari en actes i himnes (funciona amb normalitat en tot l'Estat) és el que hi ha al Barri Gòtic de la Ciutat Comtal.

I també ha arribat a **l'Àfrica, Àsia i Austràlia**.

Font principal: "Singing Bronze", A History of Carillon Music – Luc Rombouts, Leuven University Press, 23 de maig 2014 - 370 pàgines (original en neerlandès del 2010)